

Dramatický pathos Šaldových literárních studií vyplývá už z polemického vyhocení většiny Šaldových medailonů i kritik. Šalda totiž formuloval svoje literární soudy vesměm až poté, když se již vyslovila většina kritiky. Svoje úsudky pak vyhocoval většinou v pravý opak a břitkou analýsou dokazoval jejich platnost. V duchu svého požadavku, aby kritika byla psána se stejnou uměleckou náročností jako kterékoli básnické dílo, postupuje ve své literární praxi. Vychází z týchž zásad, jaké klade na umělecké dílo. Snaží se uchopit svou látku vždy nově a nekonvenčně, hledá tam, kde jiní vidí vědnost a dovede vykřesat z křemene básnického díla jiskru pravého poslání. Poněvadž spojuje sám v sobě dvojitý literární talent — bystrost analytika s vyvážeností syntetika, dosahuje výraznosti myšlenkové i tvarové.

Šalda nemiluje dlouhý úvod — většinou jde přímo in medias res; doplňuje svůj soud několika jiskrnými postřehy a krouží charakteristiku v plastický tvar. Např. v literárním portretu K. Tomana dovede rozlišit s přesností zkušného analytika předěl, který znamená v jeho tvorbě sbírka *Měsíce*. Příkře odmítá konvenční názor, že Toman je básník harmonický a sladký, ukazuje, co je v něm vnitřního sváru a urputného úsilí sevřít myšlenku v krystal tvaru.

Zvláště silného účinku dosahují Šaldovy podobizny tam, kde je kritik aktualisuje narážkami na současnou kulturní či politickou situaci. Tak je tomu např. v Šaldově medailonu, věnovaném stému výročí Goethova úmrtí, jež připadlo do doby nástupu fašismu v Německu. Šalda srovnává Goethův pacifismus se současnými poměry v Německu a na celém světě, kde „... tvrdá realita surovou pěstí bije každý den do tváře nejdražších myšlenek a tužeb výmarského genia“ (Goethe, *O umění*, str. 133.) A ptá se pln hořkosti, zda to nebyla skleníkovost této kultury, jež způsobila, „že nedovedla najít cesty k zástupům a proměnit se pro ně v živý chléb?“ (Tamtéž.) Jak ukazuje výbor, zajímal se Šalda v posledním desetiletí o otázky politické velmi často. Odsuzuje společenský systém, jenž není schopen zabránit hospodářským krizím, stát, jenž místo aby dělníkům pomohl, do nich střílí. nesprávnou národnostní politiku, jež zaviňuje nespokojenost chudých německých lidí v pohraničí.

Není toho málo, co přináší nový výbor z F. X. Šaldy. Je to kniha, která jítí a podněcuje.

Danuše Křicová

František Götz: **Václav Rezáč**. Vydal Československý spisovatel v Praze 1957 jako druhý svazek edice *Postavy a dílo* (Česká řada), stran 143.

Je třeba uvítat, že nedlouho po smrti **Václava Rezáče** vychází monografie o jeho životě a díle. **František Götz**, který podal už v *Novém životě* (1956, č. 9, str. 948—957) rozbor románové činnosti **Václava Rezáče**, rozvrhl monografii na deset částí. Snaží se v nich vyložit Rezáčovu osobnost i jeho estetiku a pak v chronologickém pořadí věnuje kapitoly jednotlivým dílům; Rezáčovu tvorbu periodisuje přitom v podstatě na dvě části, na tvorbu předválečnou a na tvorbu poválečnou. Tato dvě období, jak Götz správně ukázal, mají odlišný charakter, je však nutno vyložit (a o to se Götz snaží), jak jedno s druhým souvisí. Zatím co v předválečné tvorbě „Rezáč soustřeďoval svůj zájem na to, čemu říkal bezzákonitost života a světa, na citovou anarchii mládež, na sociální erupce v době nezaměstnanosti, na zrod fašistické mentality z maloburžoasní slabosti a úzkosti, na zápas za morální potenciál intelektuála, v nové tvorbě usiluje o to, aby našel románové vyjádření návratu světa do nové zákonitosti socialismu, po níž toužil od svých básnických začátků, na kterou se připravoval...“ (113).

V Götzově výkladu o těchto obdobích Rezáčovy tvorby se projevuje nesouměrnost. Předválečné, rozsáhlejší části díla **Václava Rezáče** věnuje Götz podstatnou část monografie (9 kapitol na 112 stranách), kdežto poválečnému období jen kapitolu jednu, souhrnnou, celkem 30 stran. Tento poměr ukazuje, že Götz nerozvrhl svou monografii správně, a že těžisko literární činnosti **V. Rezáče** vidí v tvorbě předválečné. Věnuje-li však zvláštní kapitoly dílům, napsaným před válkou, zasluhují si jí nepochybně též díla, napsaná po ní — romány *Nástup a Bitva* — už proto, že jsou to díla vytěžená ze žhavé současnosti, znovu vydávaná, čtená a diskutovaná.

Götz správně rozpoznal v prozaiku Rezáčovi dobrého psychologa lidského nitra, který měl předpoklady dále se vyvíjet, i když v *Nástupu* a hlavně v *Bitvě* umělecky poklesl, a který se čestně zařadil mezi naše nejlepší spisovatele, 20. století. Ukázal, že Rezáč vcelku nepodléhal literární módě, protože důkladně promyšlel otázky literatury a docházel k samostatným neukvapeným závěrům. Tímto problémem proto věnoval Götz oprávněně největší část své studie. Nemůžeme však souhlasit s tím, kolik místa zabírá rozbor povídkové činnosti **Václava Rezáče**, a s tím, že některá odvětví Rezáčovy tvorby Götz prostě přechází

(básnickou činnost, práci na filmových libretech, literárně-kritickou činnost) nebo že jim věnuje nepatrné místo (na př. tvorbě pro mládež). Tak pouze jedna kapitola se zabývá Rezáčovými prvními povídkami, jiná jeho feuilletony; ostatní výklady jsou roztroušeny v jiných kapitolkách jako poznámky a slouží spíš za podklad pro studium Rezáčova románového díla: o poválečných povídkách, článcích a veřejné činnosti píše Götz jen souhrnně v kapitole *Revoluční období Rezáčovy tvorby* (spolu s *Nástupem a Bitvou*), tvorbě pro mládež věnuje toliko konec kapitoly *Rezáčovy první povídky* (str. 38—42). Tyto zmínky, týkající se jiného odvětví Rezáčovy tvorby než románové, jsou často i nedostatečně doloženy. Čtenář se jenom výjimečně doví rok sepsání povídky (u *Schodiště jara* — 1929; viz str. 31 — ostatní povídky jsou bez udání roku sepsání) nebo feuilletonu (jejich rozbor se podává jenom na necelých šesti stranách). Götz dokládá a datuje teprve články přístupnější, napsané po r. 1945 (viz str. 113—127). A tak neúplný rozbor povídkové a feuilletonistické činnosti spíše jen ilustruje Götzovy závody, jimiž jsou charakterisovány romány. Důkladný obraz o Rezáčovi feuilletonistovi, povídkáři nebo divadelním či literárním kritikovi postrádáme.

Rezáčovým životem se autor obírá minimálně a jen příležitostně, hlavně při výkladu jeho osobnosti (nejvíce životních dat uvádí na několika řádcích na str. 7), takže si čtenář musí těžce dávat dohromady vědomosti o Rezáčově životě. Kniha měla být proto nazvána spíše „Kapitoly z románové činnosti Václava Rezáče“.

Poněkud čtenáři vadí esseyistický styl Götzův. Přestože je dnes daleko jednodušší a srozumitelnější nežli u dřívějších Götzových děl. Je totiž přetížen cizími výrazy a abstraktními pojmy, kterými se čtenář musí těžce prokousávat. K srozumitelnosti nepřispívají ani dlouhé složitě periody (viz na př. sedmnáctiřádkovou na str. 132: Jestliže . . . postav.). Rovněž četná srovnání Rezáčovy tvorby s tvorbou západních autorů nepřispívají k porozumění a často jen správné pochopení díla zatemňují. Götz tu vysvětluje Rezáčovo dílo, které čtenáři znají, romány cizích autorů, které čtenář mnohdy nezná. Přitom se zdá, jako by právě množství cizích děl, s nimiž Götz Rezáčův román srovnává, mělo určit jeho kvalitu. Zatím co u *Větrné setby* (na str. 44—45) nebo u *Černého světla* (na str. 75) figuruje jen několik cizích děl pro srovnání, *Rozhraní*, které Götz pokládá za vrchol Rezáčovy tvorby, je srovnáno s velkým množstvím cizích děl (viz str. 99, 100, 101—102, 103 a d.). Někdy to působí, jako by Götz uváděl cizí romány proto, aby ukázal své hluboké znalosti západních literatur; ke srozumitelnosti tento postup však většinou nepřispívá. Spíše by tu bylo na místě důkladné srovnání s českými autory a zařazení Rezáče a jeho díla do vývoje české literatury.

Kladem Götzovy knihy je, že jde o první monografii, která pojednává o Rezáčovi. Autor vystihl klady a záporny Rezáčova díla. S pochopením zhodnotil jeho tvorbu předválečnou, na základě rozboru našel vrchol v románě *Rozhraní* a správně ukázal, že poválečná díla — *Nástup* a hlavně *Bitva* — stojí umělecky níže než *Rozhraní*. Své tvrzení Götz doložil (viz na př. str. 129, 131, 132, 136, 137 a j.) a thumočil tak to, co čtenáři již dávno cítili, ale o čem většinou naše kritika mlčela. I styl Götzův — oproti jeho dřívějším knihám — se do značné míry oprostil od impresionistického nánosu, i když ještě ne beze zbytku. Celá studie svědčí o velkých autorových znalostech a o jeho umění vystihnout podstatu věci, nacházet souvislosti, orientovat se v dané kulturní skutečnosti. Tím bolestněji proto pociťujeme jeden větší nedostatek, nepochopitelný zvláště u Götze proto, že se ho v jiných dílech (na př. v poslední práci, napsané před touto studií, v monografii o Jaroslavu Kvapilovi — 1948) nedopustil. V knize o Rezáčovi totiž chybí bibliografie Rezáčova díla a soupis kritických článků, věnovaných Rezáčově tvorbě (alespoň těch, s nimiž pracoval). Je pravda, že sestavení této bibliografie je věc náročná a těžká, ale autor ji musel mít, protože bez ní není na monografii možno pracovat. A tak šlo jen o to, zařadit ji. To mohlo podstatně zvýšit hodnotu knihy. Pořehně to bylo zvláště proto, že Götz nerozebírá všechna díla a že Rezáčova tvorba není ještě dnes souborně zachycena v žádných dějinách literatury.

Velmi málo místa je u Götze věnováno rozboru jazyka. Jde v podstatě jen o kusé zmínky.

Je třeba upozornit i na některé menší nedostatky a lapsy, jichž se měl autor vyvarovat. Tak na př. na str. 34 uváděná povídka se nejmenuje *Konec válečného sirotka*, ale *Konec vánočního sirotka*; rovněž v kapitole o románě *Svědék* mluví autor na str. 91 neprávem dvakrát o nevlastní dceři Nejtkové *Růženě*; jmenovala se *Božka*. Když se pak na str. 97 zmiňuje o *Božce, posluhující u Kvise*, musí se čtenář mylně domnívat, že jde o osoby dvě. Götz zásadně neuvádí u citátů z knih stranu a vydání, z něhož cituje (na př. str. 51, 52, 58, 81, 97, 98 a j.). Strana je uvedena pouze v jednom případě, u citátu z *Bitvy* (str. 143), a tu zase Götz neřeká, kterého vydání použil, takže čtenář, který má v rukou jiné vydání, než měl Götz, citát nenajde (viz na př. 1. vydání nebo vydání v Klubu čtenářů). V obou vydáních je citát na jiné stránce, než uvádí Götz, a začíná *I* v tuto chvíli,

zatím co Götz má A v tuto chvíli...). Pro přehlednost je rovněž lépe u časopisů uvádět vždy ročník a rok nebo pouze rok vydání, ale ne jenom ročník. A dále: Jen namátkou srovnaný citát z Literárních novin na str. 118 má čtyři chyby. I když nejde o porušení smyslu (přehození slovosledu, vyšlo m. vzešlo, propočtený m. propočtěný), přece jen to zvládává důvěru v přesnost Götzovy práce.

Götzova kniha o Václavu Rezáčovi, v níž se autor pokusil podat objektivní hodnocení Rezáčova díla, není monografií v pravém slova smyslu. Ačkoliv má četné klady, poznamenávají ji nepřijemně i nedostatky a lapsy, které byly uvedeny; ukazují, že by bylo třeba nad monografií ještě pracovat a zdokonalit ji.

Vlastimil Válek

Tři publikace o B. Václavkovi. V lednu r. 1957 by se byl dožil šedesáti let literární kritik a literární historik, organisátor umělecké levice mezi dvěma válkami *Bedřich Václavek*. Palčivě nám chybí dosud monografie o tomto zaslužilém bojovníku, který zahynul r. 1943 v Osvětimi. Přicházejí proto vhod i menší publikace, vydané k jeho nedožitému jubileu.

Universitní knihovna v Olomouci, v níž Václavek od r. 1933 až po svůj odchod do illegality působil (tehdy Studijní knihovna), vydala za redakce M. Nádvorníka sborníček *B. Václavek* (56 stran). Z něho zasluhují pozornosti dokumentární vylíčení, jak byl Václavek přeložen z trestu za činnost v brněnské Levé frontě do Olomouce, úryvky Václavkových listů tehdejšímu řediteli Dr. B. Vybíralovi a dvě svědectví o Václavkově pobytu v Osvětimi. Velmi cenné jsou bibliografie Václavkových příspěvků do kulturní rubriky Moravského věčerníku v l. 1937—1940 a čtyři fotografie B. Václavka.

Jiří Taufer rozšířil svoji stať z lednového čísla *Nového života* 1957, které bylo věnováno Václavkovi, a vydal ji v Čs. spisovateli pod názvem *O Bedřichu Václavkovi* (42 stran). Tauferovi se podařilo načrtnout výraznými tahy situaci brněnské kulturní levice v letech dvacátých, jejímž byl Václavek houževnatým spoluorganisátorem a jejímž se stal v prvních letech třicátých centrem. Leč vlastní portrét Václavka — literárního kritika a literárního historika mu vyšel kuse. V svěže napsané knížce zůstalo několik nedoplnění, zejména pokud jde o datace — Václavek neučil na starobrněnském gymnasiu několik let (str. 11), nýbrž sotva jeden a půl roku; Václavek se habilitoval na brněnské filosofické fakultě nikoli r. 1940 (str. 32), nýbrž 25. dubna 1939, atp.

Brno vzpomnělo B. Václavka vzpomínkovým sborníkem. Vydalo jej Museum dělnického hnutí Brněnska s Universitní knihovnou symbolicky jako zvláštní číslo časopisu *Index*, který Václavek po několik let spoluredigoval. Na 76 stranách velkého kvartového formátu najdeme tu mnoho cenného, zvláště životopisného a bibliografického materiálu k Václavkovi, i k řadě jiných kulturních pracovníků, kteří se nedožili osvobození (malíř Jaroslav Král, hudební vědec profesor Vladimír Helfert, divadelní kritik Dr. Richard Fleischner, předseda Levé fronty v Brně, aj.). K nejcennějším statím patří svědectví Roberta Smetany, Václavkova spolupracovníka při studiu a vydávání zlidovělých a kramářských písní, neznámá fakta o vydávání *Indexu* přináší filosof J. L. Fischer, jeden z jeho redaktorů, velmi hodnotná je vzpomínka prozaička J. V. Plevy atp. Na celé publikaci však vidíš, že rosta živelně a že v ní redakce (O. Franěk, Fr. Kalivoda, Fr. Priester, J. Václavková) nevládla pevnou a citlivou rukou. Jinak by dozajista odpadly články, které nic nového nepřinášejí, některé věci by se neopakovaly, byly by odstraněny fráze (např. z úvodního článku Fr. Kalivody) i zbytečné údaje, které s dílem a životem Bedřicha Václavka nesouvisí a lépe by byla provedena korektura (např. na str. 3 se proslulý herec Josef Skřivan uvádí jako Jan).

Artur Závodský

Jean de Léry: **Historie o plavení se do Ameriky, kteráž i Brasilia slove.** Je možno s upřímným povděkem uvítat, že nákladem ČSAV vyšel r. 1957 jako 19. svazek Památek staré literatury české překlad proslulého cestopisu, který napsal Francouz Jean de Léry a který z latinského překladu (r. 1586) přeložili do češtiny Čeští bratři Pavel Slovák a Matěj Cyrus r. 1590. O autorovi *Historie o plavení se do Ameriky*, o jejím obsahu a významu, jakož i o českém překladu se dovidá čtenář především z dvou úvodních statí, jež napsali Bohuslav Horák (str. 5—13) a Zdenka Tichá (str. 14—26). Kalvinův žák Léry byl členem výpravy, která přibyla v březnu r. 1557 do francouzské kolonie v ganabarské zátce na brazilském pobřeží. Pro neshody se správcem osady Villegagnonem opustil Léry s několika jinými ostrov a v r. 1558 se vrátili do Zenevy. Zvolil pak dráhu duchovního a působil jako pastor na různých místech. Své dojmy a zkušenosti z pobytu v Jižní Americe vypsál ve spise, který vyšel r. 1578 původně francouzsky a po